

בשנת 66 לסה"נ פרץ מרד היהודים בשלטון הרומי. ארבע שנים אחר כך, בשנת 70 לסה"נ, חרבו ירושלים והמקדש. שלוש שנים אחר כך נכבש מבצר מצדה שבו התבצרו אחרוני המורדים. המרד דוכא – זרוע הברזל של הצבא הרומי זרעה הרס וחורבן ביישובי היהודים המורדים; אלפי יהודים הומתו ואלפים נמכרו לעבדות.

דומה ש"המרד הגדול ברומאים" על מגוון היבטיו – הגורמים לפריצתו, הפילוג בחברה היהודית, המאבק חסר הסיכוי באימפריה הרומית והחורבן בעקבותיו – הוא מהאירועים ההיסטוריים המצויים דרך קבע בזיכרון ההיסטורי של העם היהודי וככזה הוא מלווה אותנו מאז ועד עתה. כך למשל כתב לאחרונה הסופר מאיר שלו ברשימה שכותרתה "שקרים מוסכמים":

....יהודה לא חרבה בגלל פילוג והיהדות לא שרדה בגלל אחדות. יהודה חרבה בגלל העלינות הצבאית של הרומאים, בגלל הטיפשות והקיצוניות של הקנאים ובגלל כניעתה של המנהיגות לאלומות המשיחית שלהם. היהדות שרדה בזכות החוכמה, החזון והמתנות של אישים כמו רבן יוחנן בן זכאי, מי שהצליח לחמוק מידם הרצחנית של הפטריטיים הללו, להסגיר עצמו אל הרומאים, להחליף את המקדש בבית הכנסת ואת הכבשה השחוטת בתפילה, ולצייד אותנו באמצעי קיום רוחני ותרבותי לימי הגלות.

אלפיים שנה אחרי החורבן, אלפיים שנה שבהן הוקיעה היהדות את הקנאים וניסתה להשכיחם מן הלב, שבנו לירושלים. את בית המקדש, למרבה המזל, טרם בנינו, אבל כבר הסכלנו עשות וקראנו בעיר רחובות על שם האישים הבזויים ההם, שמעון בר גיורא, יוחנן מגוש חלב ואלעזר בן יאיר. ועכשיו נוספו לנו גם כנסי נופת צופים של אבל וחורבן, בהם מטיפים לאחדות בין מי שלא כל כך מבינים מה טיבם של הקנאים האלה ובין מי שרואים בהם מופת (ידיעות אחרונות, המוסף לשבת, י"ב באב תשס"ז – 27 ביולי 2007, עמ' 5).

ראשוני ההיסטוריונים והארכאולוגים שעסקו באירועי "המרד הגדול", מיקדו את מחקריהם באתרים ובאירועים הנחשבים הרואיים והרי גורל – ירושלים ומצדה – בעוד אל הגליל – שבו החלו הרומאים בהנהגתו של אספסיאנוס את מסעם לדיכוי המרד – הופנתה תשומת לבם של החוקרים בשלב מאוחר למדי של המחקר.

התערוכה "המרד הגדול בגליל" והקטלוג המלווה אותה הם פרי מחקריהם של ארכאולוגים והיסטוריונים העוסקים ביישוב היהודי והלא יהודי בגליל במאה הא' לסה"נ ובאירועי המרד בגליל. במוקד התערוכה ממצאים מגמלא ומיודפת, שני אתרים שבהם חשפו הארכאולוגים עדויות לחורבן, העולות בקנה אחד עם תיאוריו הדרמטיים של יוסף בן מתתיהו. כן מוצגים בתערוכה ממצאים מאתרים אחרים המעידים על התרבות החומרית של יושבי הגליל, יהודים ונוכרים, במאה הא' לסה"נ; ממצאים המייצגים את נוכחות הגליונות הרומיים שעסקו בדיכוי המרד; וממצאים המוצגים לראשונה בפני הציבור ויש בהם עדות חיה להכנות הישוב היהודי בגליל לקראת המרד. ביניהם קנקנים תמימים, שהתגלו בחדרי מסתור שחפרו בעלי בתים פרטיים מתחת לרצפות בתיהם (ראו מאמרה של ירדנה אלכסנדר על התגליות בכפר כנה).

ולסיום משהו בנימה אישית: על מדף בארון הספרים בבית הורי בלט ספר עב כרס בכריכה שחורה, ישו הנצרי מאת פרופ' יוסף קלוזנר, ממניחי אבני היסוד למחקר ההיסטורי העברי של ימי הבית השני. אבי שהיה בן דודתו של פרופ' קלוזנר קיבל ספר זה כשי ממנו. לספר הזה, שקראתי בנעורי, אני מייחסת את התעניינותי בצעדיה הראשונים של הנצרות, וזו באה לידי

ביטוי במאמרי בקטלוג הזה. סמוכים לישו הנצרי ניצבו עוד ספרים מפרי עטו של קלוזנר. בחרתי לצטט להלן קטע ממאמרו "שמעון בר-כוכבא" ובו הוא מסביר את עמדתו בדבר המניע למרידות היהודים. הדברים נאמרים בלהט ומתוך מעורבות רגשית עמוקה – סגנון כה שונה וזר לכתיבה ההיסטורית בת ימינו:

בשנת 70 חרבה ירושלים חורבן נורא ואיום, ארץ-ישראל כמעט כולה נהפכה למדבר, בית-המקדש נשרף, רבבות-אלפים של יהודים נהרגו, הושלכו לפני חיות רעות ונמכרו לעבדים, – והנה עברו רק 62 שנה – ושוב מרידה נוראה! – האמנם לא למדו המורדים כלום ממה שעבר על אבותיהם לפני פחות משבעים שנה? –

כיצד נבאר מרידות תכופות אלו, שכולן נסתיימו בכישלון גמור ואף-על-פי-כן לא מנעה האחת מהן את חברתה הקרובה לה בזמן ובמקום? – והרי היו בימי המרידות כולן חכמים ומדינאים מישראל, שהתנגדו לכל מרידה, ולכאורה צדקו המתנגדים לה: הם אמרו שהמרד לא יצליח – ובאמת לא הצליח. שהרי כל מרידה נסתיימה בשפיכות-דמים של רבבות מישראל, בהתעקרות מן הארץ, בעבדות ובשפלות. וכיצד לא פסקו המרידות במשך עשרות בשנים למרות כל אלה?....

ודאי, יהודה הקטנה יכולה היתה להשלים עם גורלה ולהיכנע לרומי – ולעסוק בתורה. אבל אז היו הרומיים מכבידים את ידם עליה עוד יותר ומדכאים אותה יותר ויותר. אומה תקיפה ואנסית – ובפרט פקידיה הנמוכים – מרגשת מיד, מה זו אומה חלשה ונכנעת, – ומיד היא רומסת אותה כטיט-חוצות. ולשתוק ולהפנות את הלב מחיי-המדינה ולעסוק בתורה וחכמה – אוי לה, לתורה, שבאה מתוך דיכאון, ואוי לה לחוכמה, שבאה לא מתוך הרחבת-הדעת, אלא מתוך הרוח הכלואה בסוגר של שעבוד אכזרי! – התורה – זהו הגאון וזהו התפארת של האומה; ובמקום שהללו פוסקים – אף התורה פוסקת. וחכמה, שאין עמה מעוף, רוממות, חירות, אף היא אינה שווה הרבה (יוסף קלוזנר, כשאומה נלחמת על חרותה, מסות היסטוריות, תל-אביב 1945, עמ' 189–153).

תודתנו לכל ההיסטוריונים והארכאולוגים שתרמו מפרי מחקריהם לתערוכה ולקטלוג התערוכה; ליועצים המדעיים פרופ' אוריאל רפפורט, ד"ר דני שיאון וד"ר מרדכי אביעם. תודתנו לעובדי רשות העתיקות: ד"ר חוה כץ, ד"ר אורית שמיר, מיכאל סבן, עדי זיו-סודרי, אלגרה סבריאגו, ד"ר דונלד אריאל וגבי ביכובסקי; תודתנו למוזיאון קצרין, למחלקה למוזיאונים במשרד המדע, התרבות והספורט ולהנהלת קרן הכט.

עפרה רימון

מנהלת ואוצרת המוזיאון